

larí [Lab. 1888] (de vegades s'ha escrit amb *-ium* llatinitzant), ll. *velarium* 'baca', 'envelat', 'gran cortina que cobrícela (un teatre, p. ex.): «--- / Tranquila, a poc a poc, venia la vesprada, / que un gran *velari* obscur anava difonent: / a sota de l'altar, la tribu congregada / bevia la dolçor d'aquell sagrat moment / --- / --- passava, fugissera / --- l'alè dels immortals / --- i a la claror darrera / d'aquell agònic jorn, pujava una fumera / per sobre l'ara ardent, en amples espirals», Alomar (*Després del Sacrifici*, 1911). *Velar* adj. (*be-lár, v-*) 'articulat sobre el vel del paladar, en els darreres de la boca'; *velaritzar, velarització*.

De *vel*: *velar* 'posar el vel als qui es casen' [Busa-N.]: «*v. los novios*: concire matrimonium; *v. l'ome, v. la dona* ---». *Velacions* [Lab. 1888]. *Velat, velada* 15 *ment. Velera* 'la dona que vela i algun altre arreu femení, vénent-los per les cases de les dones' (d'on: casamenteres o...): «may no pagava / res que prengué; / si res degué, / a mi u dreçava: / ab mi comptava / l'especier, / sastre, draper / e costurera; / tapins?: / 20 *veleral*; / lo brunater / e confiter / ---», «falsa parlera, / vella *velera*, / m'embaxà / y m tabuxà: / de tot mentia, / de sa falsia / ---», JRoig (*Spill*, 2984, 2032, passatges que així, i ben puntuats, s'entenen). *Veladura. Desvelar* (rar en cat.: ant. Belv.), *desvela-* 25 *ment*.

Revelar [fi S. XIII], pres del ll. *revēlare*, id., pròpiament 'llevar el vel (que cobreix)', derivat format en llatí amb el valor negatiu, o contradictori, que en una fase antiga hi havia tingut el prefix *re-* (cf. *rebellis*/ 30 *bellum, remove* etc.): «Dix-nos l'Apostoli que --- e Nós dixem-li --- lo meu cor no volia a altre descobrir sinó a vós, car --- trobam per les profetes --- Maria cant tras N. Sr. al temple oferi<r>, que dix 'Lumen ad revelationem gentium', que diu 'la lum és revelada' 35 a totes les gents que quan --- l'avia ofert al temple, que l'fyl de Déu era *revelat* a les gents' (Ag., 506, § 527); «Cor, per la semblança damunt dita, lo prior ac *revelat* a l'abat lo pensament en què era, e demanà vènia e perdó a son abat, e exí de la servitut de tristícia e tornà ---», Llull (*Blanq.* I, 297.8; de nou en l'*Art de Cont.* de *Blanq.* III, 158.21).

Després de Llull és freqüent des del S. XIV: «Jhesu Ch. --- / *revelant* a nós la sua amicícia / ---», Eiximenis (*L. de les Dones*, passatge possiblement prosificat 45 d'un vell poema seu, *EntreDL* I, § 7, v. 8); «yo no us *revelaré* may a alguna persona», *Decam.* VII, § 7, 1413. 18 (tot i que en l'original boccaccesc llegien «nol dirò mai ad altrui» ed. 1961, 441.8f.).

Ja registrat pel diccionari de rims de Jacme Marc 50 (376) i el d'Aversó (200) (rimant sobretot amb verbs, *gela, congela, pela, ceta* ---), Busa-Nebrixa, dicc. Torra 1647 ---. Fondament assimilat avui a la llengua comuna (en el present, pron. *revèla*: Fabra, *Gram.* 1912, p. 61: de fet a molt pocs ho he sentit altrament, en el 55 Princ. ni en el P. Val.: *revèla* MGadea, *T. del Xè* II, 6) i exalçat en grans moments de la lírica moderna: «Ah! parlau, que vos entén la vida humana, / perque sou de la tragèdia el monument: / entre'l càntic inefabíle de les ones / y l somriure de la blava immensitat / 60

en vosaltres se *revela* per estones / l'alt sospir de Prometeu encadenat!», Costa, a. 1903 (*Ribera de Tramuntana*, 14c).

Revelador «--- porten a execució la sentència --- a les dites ànimes --- alguns rodenroques molt grans, ab llurs caps, incessantment, per tal com són estats *reveladors* de secrets, e han enganats --- aquells qui en ells se fiaven ---», BMetge (*Somni* III, *NCL.*, 96.25). *Revelació* [Llull]: «diu l'apòstol sent Pau, de si mateix: Per tal --- que la excel·lència de les *revelacions* que són fetes, no m fassa presumptuós e altiu, m'és --- un estímul, qui m don de grans bufets, per ço que m conega», AntCanals (*Arra d'An.*, *NCL.*, 124.24); a sent Pere Pescador --- li havia comptades algunes *revelacions*» (Dag., Docs. Coroleu); «àngels --- qui fan les missatgeries e les revelacions», Llull (*A. Sci.* II, 148); registrat des del Busa-N. *Revelable. Revelament*.

CPT. parasintètics: *Velnegrada* 'monja professa' [1493]: «la abadessa del monestir de les Puelles --- ab tres monges *velnegrades* e tres scolanes ---», *Ar-dits* III, 111; i altres Ss. XVI i XVII, *DAG.*; rar i secundari *velnegrar-se* hapax de 1643.

De *VELA. Velada* (Dag., S. XVII). *Velam* [1467] «*velam* de la galera Sancta Eulàlia», Inv. de les Dras-sanès (Dag.; l'únic ex. que en dóna *AlcM* no és en cat. sinó en it. xampurrat); «per redreçar y posar en bon estament lo exercici del *velam* que s fa en --- Barcelona», doc. cincinista de l'Arx. Mun., Careta, 431; del cat. és manllevat el cast. *velame*, després disfressat 30 grollerament de cast. en la forma *velamen* [1526, *DCEC/DECH, VELO*]: i pensar que avui dia se sent a algun català dient bàrbarament *velamen*, ajupint-se a la humiliant marca de l'esclau. *Velatxo* [Lab. 1840; *BDC* XII, 72, 100] que potser no és castellanisme (com diu *AlcM*), com sigui que Labèrnia coneixia bé els termes de Vinaròs-Benicarló (fill com era d'aquella terra), i en cast. no n'hi ha documentació antiga (mossarabisme?); *velatxer* 'llagut que hissa velatxo' [Lab. 1888].

Velejar 'anar a la vela' (S. XIV, *Cròn.* del Cerimoniós; 1457, *Ar-dits, AlcM*). *Veler* [DTO. 1647; *BDC* XII, 72; IV, 160]; *velera* [Lacav.]. *Veleria* [Labèrnia 1840; *BDC* IV, 160]. *Veleró. Veletó* 'tros de lona que cobreix una bèstia' mall. (*AlcM*), «pell de cabra per cobrir l'esquena de la bèstia que tira el carretó» (*Vocab.* del Cabrum, *BDLC* IX, 317). Però *veleta* ni ve de *vela*, ni significa 'vela petita', malentès que comet *AlcM* en una cançó mallorquina, sinó «*veleta de pescador*: tragula» (que el Busa-N. calca del seu model castellà Nebrixa, i d'ell ho copien altres dics. cat.): manlleu poc o gens afermat en aquesta acc. i menys en la de 'penell', que en cast. ha quedat finalment explicat com arabisme (gràcies a les dades prèvies de Colón, per l'escarrasat desxiframent del *DECH*, s. v. rectificat el *DCEC*).

Contravela. Envelar en part fou derivat de *vel*: «Curial, dubtant ésser conegut, se desfeçà tant com pogué, e --- féu *envelar* la Festa, perquè no li vessen la cara», *Curial* (*NCL.* II, 90); però després s'hi imposà la filiació de *vela* (velaris de festes etc.): registrat en